

40 yıl ve bir arşiv denemesi

40+, 2020
 Editör: **Editor:** Eda Sezgin
 Kitap tasarımı **Book design:** Umut Südüak
 Tasarım Uygulama: **Design Application:** Didem Uraler Çelik

40 years on & an attempt at an archive

40+, Türkiye’de güzel sanatlar alanındaki istikrarlı ve uzun soluklu mesleki örgütlenmelerden biri olan Grafik Tasarımcılar Meslek Kuruluşu’nun (GMK) 40 yıldır sürdürdüğü çalışmalarına retrospektif bir bakış, Türkiye’de grafik tasarıma ilişkin mesleki araştırma ve çalışmalara kaynaklık edecek bir arşiv-kitap...

Yazı **Text:** Eda Sezgin
 Çeviri **Translation:** Merve Tokmakçıoğlu
 Tasarım **Design:** Emirhan Akyüz

40+ is a retrospective insight into the forty years of work by the Association of Graphic Designers, which is one of the most stable and long-term professional organizations in Turkey. It is an archive-book, which will be a resource for professional research and studies on graphic design in Turkey.

2. Grafik Ürünler Sergisi, AKM, 1982
2nd Exhibition of Graphic Products, Atatürk Cultural Center, 1982

10. Grafik Ürünler Sergisi'ne hazırlık, I. Hareket Köyü, 1990 Preparation for the 10th Exhibition of Graphic Products, Dolmabahçe Palace First Movement Mansion, 1990

Bugün “GMK nedir?” diye sorulduğunda çok çeşitli yanıtlar duymak muhtemel... 40 yıl içinde öne çıkmış birkaç isimden ibaret, bir nevi kulüp olabilir kimisi için kimisi içine meslek adına önemli, hatta kutsal bir yerdir. Kimisi için her yıl verdiği tasarım ödüllerinden ibarettir GMK. Kimisi için devlet-tasarım, piyasa-tasarımcı eksenli ilişkileri düzenleyen, inşa eden, kimisi içine bunu yapamamış yerdir. Ama hangisi olursa olsun bir sivil toplum örgütlenmesi olarak GMK, Türkiye’de grafik tasarımcılığın bir meslek olarak bilinirlik ve itibar, dolayısıyla grafik tasarımcının da mesleki özgüven kazanmasında belirleyici bir aktördür.

GMK (o dönemki ismiyle Grafikler Meslek Kuruluşu); Necati Balaban, Muhsin Özdilek, İlhan Bilge, Zeynep Karafakioğlu, Burhanettin Taştan, Selahattin Sönmez ve Turgay Betil tarafından 7 Haziran 1978’de İstanbul’da kuruldu. 1968 yılında Yurdaer Altıntaş, Mengü Ertel, Sait Maden, Selçuk Önal ve Ahmet Güleriyüz tarafından kurulan ama birliği sadece iki yıl kadar süren Grafik Sanatçılar Derneği’nden sonraki ikinci mesleki örgütlenme teşebbüsü olmuştur. GMK’nın kurucularından Selahattin Sönmez’in şu sözleri, derneğin kuruluş arifesindeki mesleki ortamı ve koşulları epeyce açıklıyor:

“77’yi, 78’i konuşuyoruz tabii, hafızamı zorluyorum. Bir dernek yapılandırma fikrine yönelmemin hikâyesi var. O yıllarda grafik tasarım yarışmalarına sık sık katılıyordum. Birincilik ödülü aldığım bir yarışmada ilgili kurum, ödül alan tasarıma müdahale etmeyi, kendilerince küçük değişiklikler yapılmasını talep etti. Tabii ki ben taviz vermek istemedim, ama karşınızda koskoca kurumlar var, gençsiniz, bir yere kadar

This year, along with the 39th Graphic Design Exhibition to be held in November, the Association of Graphic Designers (GMK) is preparing to publish its 40th year book, 40+, for which the preparation started back in 2018. The forty years of history of one of the most stable and long-term professional organizations in Turkey constitutes an important part of the process of embracing graphic design as a discipline in itself and acceptance of the graphic designer by the society, the business world and the state.

Today, it is possible to hear many different answers regarding the question “What is GMK?” For some people, it may be a club consisting of the names of the few leading figures, who have come to the fore in forty years. For some, it is an important and even a sacred place for the profession. For some, GMK consisted of the design awards it gives every year. For some, it is the organization that coordinates and builds the relationships between the state and design, as well as market-designer-oriented relations, for others it could not. But no matter which, GMK, as a non-governmental organization, is a decisive factor for the profession to gain recognition and reputation, and therefore, for the graphic designer to gain professional self-confidence.

GMK (then known as the Professional Association of Graphic Designers) was established by Necati Balaban, Muhsin Özdilek, İlhan Bilge, Zeynep Karafakioğlu, Burhanettin Taştan, Selahattin Sönmez and Turgay Betil in Istanbul on June 7, 1978. It is the second attempt for a professional organization after the Association of Graphic Artists established by Yurdaer Altıntaş, Mengü Ertel, Sait Maden, Selçuk Önal and Ahmet Güleriyüz in 1968, which only lasted two years. The following words of Selahattin Sönmez, one of the founders of GMK, explain the professional environment and conditions on the eve of the association’s establishment:

“Since we are talking about the years 1977-78, I need to force myself to remember. However, there is a reason why I contemplated the idea of establishing an association. Back then, I used to take part in graphic design contests very often. In a contest where I received the first prize, the organizer institution demanded to interfere with my award-winning design and make minor changes. Of course I did not want to compromise, but you come up against powerful institutions, you are young, you put up a fight only to a certain extent... This was not the first incident I had experienced. Besides, there were many problems such as lack of trust in contests, jury showing favors, the presence of incompetent persons in the jury, and the injustice of the award system. There was no one to vent to and no authority to provide help and support back then. On one hand, you are concerned about your

30. Grafik Ürünler Sergisi, 2011 Afış tasarımı Poster Design: Yurdaer Altıntaş
30th Exhibition of Graphic Products, 2011

direnebiliyorsunuz. Bu yaşadığım ilk olay da değildi. Öte yandan yarışmalara yönelik güvensizlik, jüri torpilleri, yetkin olmayan kişilerin jüride bulunmaları, ödül adaletsizliği gibi birçok sorun yaşıyorduk. Böyle durumlarda derdinizi anlatabileceğiniz, hakkınızı ararken destek alabileceğiniz bir merci de yoktu ortalıkta. Bir taraftan istikbal endişeniz var, çok fazla direnç de gösteremiyorsunuz tek başınıza. Bu nedenlerle, gerektiğinde başvurabileceğimiz, hakkımızı savunabilecek, mesleğimizin tanıtılmasını, gelişmesini sağlayabilecek, yarışmalarda yaşanan sorunları çözebilecek disipline sahip bir meslek örgütü düşüncesi kafamda daha da kuvvetlenmişti.”¹

Derneğin kuruluşu, grafik tasarımın başlı başına bir meslek olarak benimsenmesi ihtiyacından doğmuştur. Tasarımcı ve işveren arasındaki çalışma şartnamelerinin, tasarımcının mesleğini ve hayatını sürdürebilmesinin koşulunu yaratacak taban fiyatların ve teşvik amaçlı tasarım yarışmalarının koşullarını

future, and this prevents you from putting up resistance all on your own. For these reasons, the idea of a professional organization with a discipline that we could apply to when necessary, defend our rights, promote and develop our profession, and solve the problems experienced in contests had strengthened in my mind.”¹ The foundation of the association can be described as a projection of the need for graphic design to be adopted as a profession and graphic designer as a key figure. Attempts to create a terms of reference between the designer and the employer, prepare the base price lists that will create the conditions for the designers to continue their profession and maintain their life, and organize the incentive design competitions have turned the GMK into a correspondent at the level of government agencies and private institutions. The urgent need for such a correspondent can be considered as the harbinger of the upcoming economic and social transformation that were waiting to take place in Turkey. As of 1980, the transformation in Turkey in the field of economics directly affected the profession of graphic design. It is a fact that the increasing competition by the liberalization of imports, the pursuit of professional self-confidence, or to put it more precisely, the awareness of copyright would gradually rise in the coming years, but the laws did not even refer to the terms of the graphic artist in that period. In this context, GMK emerges as a crucial medium in building and developing the relations between the state and the graphic designer. In 1992 and 1993, with İlhan Bilge as the coordinator, GMK worked together with other non-governmental organizations such as the Association of Plastic Arts and the Writers Syndicate of Turkey, to edit the Law of Intellectual and Artistic Works according to the requirements of the time. These efforts came to fruition only in 1995. With an amendment made in the Law on Intellectual and Artistic Works, the graphic design finally took its place among the “Fine Arts Work Authorship”.

Surely, as with many non-governmental organizations, GMK should constantly update its efforts on the issues of raising awareness about and protecting the professional rights. It is obvious that today, the freelance graphic designers are a part of the precariat and although the number of graduates is much higher than it was in the past, the working conditions and social security are insufficient, which makes it obvious that GMK still has a lot of work to do in this field. The seminar titled “Legal Issues in Graphic Design” organized by GMK at Studio-X Istanbul in 2018 in order to enlighten the designers about the property and copyrights arising from the production of work, which is not fully established in practice yet, is a current extension of the efforts that started in the 1980s.²

The exhibition, which aims to create an environment for designers to go over their annual, substantial and printed productions, to identify current trends in design, to position themselves among their colleagues, and to develop their professional manners, continues its mission to appreciate and encourage graphic designers for thirty nine years.

38. Grafik Tasarım Sergisi, Tophane-i Amire Kültür ve Sanat Merkezi, 2019
38th Graphic Design Exhibition, Tophane-i Amire Culture and Art Center, 2019

38. Grafik Tasarım Sergisi, Tophane-i Amire Kültür ve Sanat Merkezi, 2019
38th Graphic Design Exhibition, Tophane-i Amire Culture and Art Center, 2019

¹ | From the interview with Selahattin Sönmez, taken from the book, 40+, 20 June 2019, Seyrantepe, Istanbul.

¹ | 40+ kitabı kapsamında Selahattin Sönmez’le yapılan görüşme, 20 Haziran 2019, Seyrantepe, İstanbul.

² | The seminar booklet, which is a guide for professionals in various fields working in the creative industries, can be downloaded free of charge from GMK’s website. See. gmkk.org.tr

oluşturma girişimleri de, GMK’yı resmî ve özel kurumlar düzeyinde bir muhataba dönüştürmüştür. Böyle bir muhatap ihtiyacının şiddetlenmiş oluşu, Türkiye’yi bekleyen ekonomik ve sosyal dönüşümün de habercisi olarak düşünülebilir. 1980 yılı itibarıyla Türkiye’de ekonomi alanında başlayan dönüşüm, grafik tasarım mesleğini doğrudan etkilemiştir. İthalatın serbestleşmesiyle beraber artan rekabet ortamının, mesleki özgüven arayışlarının ya da daha net ifadeyle telif haklarına ilişkin bilincin de gelecek yıllarda yavaş yavaş yükselmesine zemin oluşturduğu bir gerçek, ama yasalarda o dönemki ifadeyle grafik sanatçının ya da grafikerin esamesi bile okunmuyor. Bu noktada GMK, devletle tasarımcı arasındaki ilişkiyi düzenleyen bir aktör olarak karşımıza çıkıyor. 1992 ve 1993 yıllarında GMK, İlhan Bilge’nin yürütücülüğünde, aralarında Plastik Sanatlar Derneği ve Türkiye Yazarlar Sendikası’nın da yer aldığı çeşitli sivil toplum örgütleriyle birlikte, Fikir ve Sanat Eserleri Yasası’nın zamanın ihtiyaçlarına uygun geliştirilmesi için çalışmalar yürüttü. Bu uğraşlar ancak 1995 yılında meyvesini verdi. Fikir ve Sanat Eserleri Yasası’nda yapılan bir değişiklikle, grafik mesleği de nihayet “Güzel Sanatlar Eser Sahipleri” arasındaki yerini aldı.

Meslek hakları konusundaki bilinçlendirme ve koruma uğraşları elbette her geçen gün pek çok sivil toplum örgütü gibi GMK’nın da kendini sürekli güncellemesi gereken bir konu. Serbest çalışan grafik tasarımcıların bugün prekaryanın bir parçasını oluşturduğu ve mezun sayılarının geçmişe oranla fazla ama çalışma koşullarının, sosyal güvencenin yetersiz olduğu günümüzde GMK’nın bu alanda daha yapacak çok işi olduğu aşikâr. Derneğin pratikte henüz tam anlamıyla vakıf olunmayan fikrî mülkiyet ve telif hakları konusunda 2018 yılında Studio-X İstanbul’da düzenlediği “Grafik Tasarımda Hukuksal Sorunlar” başlıklı seminer de güncel bir uzantısı.²

Bir tasarımcının bir yıllık somut, basılı üretimlerine bakma, tasarımdaki güncel eğilimleri saptama, kendini başka meslektaşları arasında konumlandırma ve mesleki görgüsünü geliştirmesi için bir ortam yaratması amaçlanan sergi, 39 yıldır grafik tasarımcıları takdir ve teşvik etme misyonunu sürdürüyor.

Grafik tasarımda uluslararası açılımın lokomotifleri olarak sergiler

İlkini 1981 Mayıs’ında gerçekleştirdiği “Grafik Ürünler Sergisi”, grafik tasarımcının yaşadığımız çevredeki sorumluluğunu biçimlendirmedeki, yaşamın estetiğindeki rolünün altını çiziyordu. (Serginin adı 2014 itibarıyla Grafik Tasarım Sergisi olarak güncellendi.)

Bir tasarımcının bir yıllık somut, basılı üretimlerine bakma, tasarımdaki güncel eğilimleri saptama, kendini başka meslektaşları arasında konumlandırma ve mesleki görgüsünü geliştirmesi için bir ortam yaratması amaçlanan sergi, 39 yıldır grafik tasarımcıları takdir ve teşvik etme misyonunu sürdürüyor.

Bu sergi, tasarım etkinlikleri bakımından görece daha bakir bir ortamda, gazetelerin kültür sayfaları, Milliyet Sanat, Hürriyet Gösteri gibi dönemin önde gelen sanat dergilerinde yer bulan tartışmalarla ve eleştirilerle de grafik tasarıma ilişkin bilinçlendirmede etkin bir araç oldu.

1983 yılı itibarıyla GMK, çeşitli kurumlarla işbirliği gerçekleştirerek İstanbul’da uluslararası pek çok tasarım sergisinin gerçekleşmesine öncülük etti. Bunların ilki

Exhibitions as the vanguard of international expansion of graphic design

The Exhibition of Graphic Products, which was held for the first time in May 1981, emphasized the role of the graphic artist and actually the designer in shaping the responsibility of the environment we live in and in the aesthetics of life. (The title of the exhibition has been updated as Graphic Design Exhibition as of 2014.)

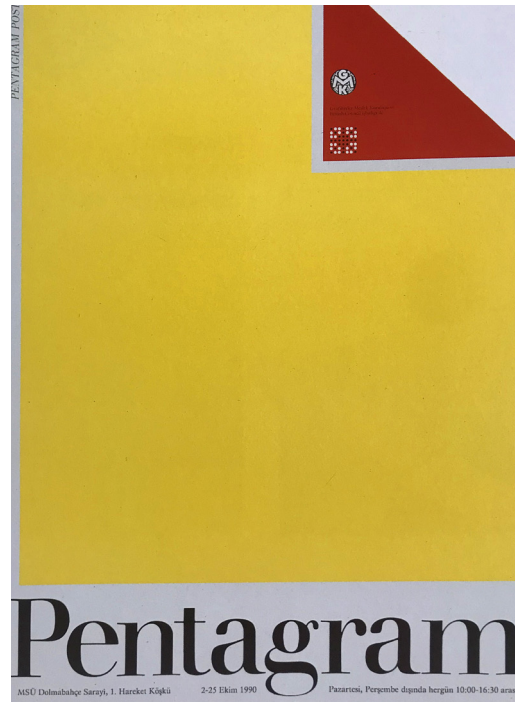
In other respects, the exhibition, which aims to create an environment for designers to go over their annual, substantial and printed productions, to identify current trends in design, to position themselves among their colleagues, and to develop their professional manners, continues its mission to appreciate and encourage graphic designers for thirty nine years.

Moreover, this exhibition, in a relatively untouched environment in terms of design activities, became an effective tool in raising awareness about graphic design through discussions and criticisms in the culture pages of newspapers, and leading art magazines such as Milliyet Sanat and Hürriyet Gösteri.

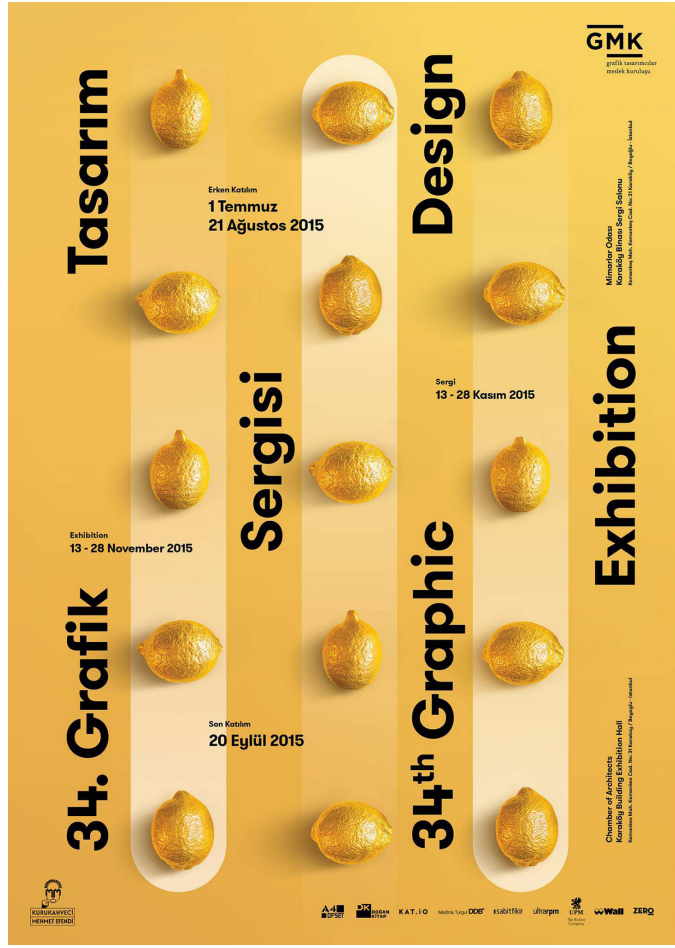
As of 1983, GMK collaborated with various institutions and pioneered many international design exhibitions in Istanbul. The first of these was the exhibition of posters produced by Germany’s major theater poster designers between 1966 and 1976, held at the AKM in cooperation with the Turkish-German Culture Institute (Goethe Institute). The posters of Mengü Ertel, Erkal Yavi, Turgay Betil, Sadık Karamustafa, Yurdaer Altıntaş and Leyla Uçansu were featured in the section titled “Examples of Turkish Graphic Posters” within the scope of the exhibition. Ten

“Hollanda’da Grafik Tasarımın 100 Yılı”, 1993
Afiş Tasarımı Poster Design: Esen Karol
The Century of Graphic Design In the Netherlands, 1993

“Pentagram Afişleri”, 1990
Afiş Tasarımı Poster Design: Joelle İmamoğlu
Pentagram Exhibition, 1990

34. Grafik Tasarım Sergisi, 2015
Afiş Tasarımı Poster Design: Volkan Ölmez
34th Graphic Design Exhibition, 2015

37. Grafik Tasarım Sergisi, 2018
Afiş Tasarımı Poster Design: Yiğit Karagöz
37th Graphic Design Exhibition, 2018

38. Grafik Tasarım Sergisi, 2019
Afiş Tasarımı Poster Design: Gizem Kara
38th Graphic Design Exhibition, 2019

Türk-Alman Kültür Enstitüsü (Goethe Enstitüsü) işbirliğiyle AKM’de gerçekleşen, Almanya’nın başlıca tiyatro afişi yapımcılarının 1966-1976 yılları arasında ürettikleri afişlerden oluşan sergi oldu. Sergi kapsamındaki “Türk Grafikerlerinin Tiyatro Afişlerinden Örnekler” başlıklı bölümde Mengü Ertel, Erkal Yavi, Turgay Betil , Sadık Karamustafa, Yurdaer Altıntaş ve Leyla Uçansu ’nun afişleri yer aldı. GMK bundan bir 10 yıl sonra, Türkiye’de tüm Devlet Tiyatroları fuayelerini dolaşan başka ve gezici nitelikte bir tiyatro afişleri sergisi gerçekleştirdi. GMK, Devlet tiyatroları Genel Müdürlüğü ve *Tiyatro Tiyatro* dergisinin işbirliğiyle gerçekleşen bu sergi, son 10 yılda Türkiye’de üretilen tiyatro afişlerinden bir derleme niteliğindeydi.

1989’da ise GMK, kuruluşunun 10. yılı vesilesiyle, İstanbul Polonya Başkonsolosluğu’nun işbirliğiyle 5-25 Nisan tarihlerinde “Polonya Afişleri Sergisi”ni düzenlendi. Sergi, Mimar Sinan Üniversitesi Resim Heykel Müzesi Şeker Ahmet Paşa Salonu’nda gerçekleşti. O dönem derneğin başkanlığını üstlenen Yurdaer Altıntaş bu sergiyi düzenlemedeki amaçlarını “1966 yılında başlattığı bienal ile bu konuda en önemli etkinliği gerçekleştiren ve dünyanın ilk afiş müzesini kuran bir ülkeden, Polonya’dan bir sergi düzenlemek istedik” sözleriyle ifade etti. Bu sergi, 90’lı yıllarda GMK’nın sergiler konusunda yapacağı atılımda habercisi niteliğindeydi. Onu, 1990 Ekim’inde GMK ve İstanbul British Council işbirliğiyle ve Joelle İmamoğlu’nun yürütücülüğünde Dolmabahçe Sarayı I. Hareket Köşkü’nde düzenlenen, uluslararası tasarım grubu Pentagram’ın afiş sergisi; 1991 yılında belgesel nitelikteki “Polonya Afişleri Sergisi, 1900-1990” ve Sadık Karamustafa’nın yürütücülüğünde İstanbul Ortaköy’deki Arkeon Sanat Galerisi’nde düzenlenen, dünya afiş tarihinin önemli bir parçası olan “London Transport Afişleri” sergisi; 1993 Aralık’ında Hollanda İstanbul Başkonsolosluğu ve GMK işbirliğiyle AKM’de düzenlenen “Hollanda’da Grafik Tasarımın Yüzyılı” sergisi izledi.

Sergiler, grafik tasarım algısının gelişmesi, tasarımcının tasarım görgüsünün artmasına toplumdaki bilinirliğine katkı sağlamakla beraber GMK’nın ve Türkiye’deki grafik tasarımın uluslararası açılımında da bir lokomotif oldu. Bunların ilk örneklerinden biri “Türkiye’nin Tanıtımı İçin Grafik Öneriler Sergisi” oldu. Sergi, yine Yurdaer Altıntaş’ın dernek başkanı olduğu dönemde, 11. Uluslararası İstanbul Festivali kapsamında Tüyap Ticaret Merkezi’nde gerçekleşti. Türkiye’nin Tanıtımı İçin Grafik Öneriler Sergisi’, Türkiye’nin tanıtımını turizmle kısıtlayan, Türkiye’nin çok etkili ve evrensel nitelikli tanıtım ürünleri çıkarabilecek grafik tasarımcı potansiyelini göz ardı eden köhnemiş iletişim anlayışına da bir eleştiri niteliğindeydi.

Uluslararası açılımda ikinci girişim ise 1992’de Sadık Karamustafa’nın başkanlığı döneminde geldi. GMK’nın yıllardır süregelen uluslararası çabalarının ilk ve en önemli ürünlerinden biri olan “Türkiye’den Afişler / Posters Form Turkey” sergisi, Kanada Grafik Tasarımcıları Derneği işbirliğiyle, 29 Mayıs-21 Haziran tarihleri arasında Toronto’da Harbourfront Kültür Merkezi York Quay Gallery’de gerçekleşti. Çoğunluğu son 10 yılda üretilmiş afişlerden oluşan sergi, GMK’nın ve Türkiye’deki grafik tasarım üretiminin kolektif biçimde yurtdışına açılmasında

years later, GMK held a travelling exhibition on theatre posters, which toured all the foyers of the state theatres in Turkey. This exhibition, which was held as a result of the cooperation of GMK, the General Directorate of State Theaters and *Tiyatro Tiyatro* magazine, was a compilation of the theatre posters produced in the last ten years in Turkey.

In 1989, on the occasion of the 10th anniversary of its establishment, GMK organized the “Posters from Poland Exhibition” from April 5th to April 25th in cooperation with the Consulate General of Poland in Istanbul. The exhibition took place in Mimar Sinan University Painting and Sculpture Museum, Şeker Ahmet Paşa Hall. Yurdaer Altıntaş, who was the president of the association at that time, explained the purpose for his exhibition as follows: “We wanted to organize an exhibition about Poland, a country that held the most important event on this subject with the biennial it started in 1966 and established the world’s first poster museum.” This exhibition was a harbinger of GMK’s breakthrough in exhibitions in the 90s. This poster exhibition was followed by many other exhibitions: first the exhibition of the international design group Pentagram, organized in October 1990 with the cooperation of GMK and İstanbul British Council and under the leadership of Joelle İmamoğlu and took place at Dolmabahçe Palace First Movement Mansion; “Polish Posters Exhibition, 1900 – 1990” in 1991; “London Transport Posters” exhibition, which was an important part of the world poster history, took place at the Arkeon Art Gallery in Ortaköy, İstanbul under the coordination of Sadık Karamustafa; the exhibition titled “The Century of Graphic Design In the Netherlands” held at the AKM in December 1993 in cooperation with the Dutch Consulate General in İstanbul and GMK.

The exhibitions not only contributed to the development of the perception of graphic design, the increase of the designer’s understanding of design and the public awareness but also became a vanguard for the international expansion of GMK and graphic design in Turkey. One of the first examples regarding this point was “The Exhibition of Graphic Design Suggestions for Promoting Turkey”. The exhibition took place at Tüyap Trade Center as part of the 11th International İstanbul Festival, when Yurdaer Altıntaş was the president of the association.“The Exhibition of Graphic Design Suggestions for Promoting Turkey” was also a criticism of the outmoded understanding of communication that limited the promotion of Turkey with only tourism and ignored the potential of graphic designers of Turkey, who would produce highly effective and universal promotional materials.

The second initiative in the international expansion was in 1992 during the presidency of Sadık Karamustafa. One of the first and most important international endeavours of GMK, the exhibition titled “Türkiye’den Afişler” [Posters From Turkey] was held at York Quay Gallery, in Toronto’s Harbourfront Center of Culture, with the collaboration of Graphic Designers of Canada, on May 29th through June 21st. The exhibition, where the majority of the works consisted of those produced in the past decade, played an important role in the expansion of the graphic designs produced in Turkey and of GMK abroad. In the exhibition, the

² | Yaratıcı endüstrilerde çalışan çeşitli alanlardaki profesyoneller için rehber niteliğindeki seminer kitapçığı GMK’nın web sitesinden ücretsiz olarak indirilebilir. Bkz. gmkm.org.tr

önemli adımlardan biri oldu. Sergide; Yurdaer Altıntaş, Zeynep Karafakioğlu, Uğurcan Ataoğlu, Serdar Benli, Savaş Çekiç, Şahin Aymergen, Gülizar Çepoğlu, Joelle İmamoğlu, Yeşim Demir, Sertaç Ergin, Bülent Erkmen, Mengü Ertel, Sadık Karamustafa, Mesut Kayalar, Hakkı Mısırlıoğlu, Cemalettin Mutver, Emre Senan, Mahmut Soyer, Haluk Tuncay, Mehmet Ali Türkmen, Leyla Uçansu ve Emrah Yücel yer aldı. “Türkiye’den Afişler”, ilerleyen yıllarda yeni isimlerle güncellenerek Duisburg, New York, Buenos Aires gibi dünyanın farklı şehirlerini gezdi.

Uluslararası açılım deyince GMK’ın ico-D deneyimini ayrıca ele almak gerekir. ico-D, eski adıyla ICOGRADA, tasarımcıların değil tasarım örgütlerinin üye olabildiği bir yapı. Dünyadaki tasarım örgütlenmelerinin bir çatı altında bulunduğu, grafik tasarımın standartlarını yükseltmeyi amaçlayan uluslararası bir konsey. Ve GMK’nın kendini yapılandırma aşamasında, mesleğin kurallarını, şartlarını, standartlarını belirlerken, ICOGRADA’dan edindiği izlenim ve belgeler önemli bir kaynak oluşturuyor. Derneğin, bu konseyle ilk ilişkilerini kurgulayan kişi, derneğin kurucu ekibinde yer alan ve Düsseldorf Akademisi’nde okuduğu yıllardan beri konseyin bir tür haberleşme üyesi (corresponding member) olarak Türkiye’de kurulacak meslek örgütlenmesiyle ilişkilerini düzenleyen, Zeynep Karafakioğlu. 40+ kapsamında kendisiyle yapılan röportajda bu süreci şu sözlerle ifade ediyor:

“Gerek GMK’nın kuruluş aşamasında gerek sonrasındaki süreçte gerçekleşen tüm ICOGRADA kongrelerinde edindiğim izlenimlerin, notlarımın, onlardan edindiğim kaynakların GMK’nın yapılanma aşamasında çok faydasını gördük. Derneğimizin kuruluş aşamasında, işin kurallarını, şartlarını, standartlarını belirlerken bu bilgiler o kadar işimize yaradı ki... Herkesin iş söz konusu olduğunda istediği fiyatı verebildiği, tasarımcıların jüri üyeliği karşılığında para alamadığı, hakkını koruyamadığı bir ortamda bizim de mesleğimizin standartlarının yükselmesine ihtiyacımız vardı.”³

GMK’nın yıllar sonra, artık kendini yapılandırmış bir meslek örgütlenmesi olarak ICOGRADA’ya üye olması ise Sadık Karamustafa’nın özverili uğraşlarıyla ve dernek başkanı olduğu 1993’te gerçekleşti. 1995 yılında konseyin başkan yardımcılığına seçilen Karamustafa, uluslararası açılımın önemli bir girişimine daha ön ayak oldu. Bu da ICOGRADA’nın “bölgesel tasarım projeleri” programının pilot projesi olarak başlayan “Grafist: İstanbul Uluslararası Grafik Tasarım Günleri” etkinliği oldu. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Grafik Tasarım Bölümü’nde düzenlenen bu etkinlik, 1997’den bu yana dünyanın dört bir yanında pek çok grafik tasarımcıyı çeşitli atölye ve seminer kapsamında davet ederek uluslararası çapta bir mesleki buluşma, etkileşim ve öğrenciler için de ufuk açıcı bir üretim ortamı yarattı.

Son olarak heyecan verici bir sergiye de değinmekte fayda var. 1996’da, Çernobil felaketinin 10. yıldönümünde nükleer denemelere karşı dünya çağında bir faks tasarımı eylemi başlatıldı. İletişim tasarımcısı ve ICOGRADA’nın eski başkanlarından olan Helmut Langer’nın öncülük ettiği bu yaratıcı eylemin Türkiye ayağını ise GMK hayata geçirdi. Nükleer Karşıtı Platform’la işbirliği yapan GMK, nükleer güç santrali kurulması planlanan Akkuyu ve Sinop’ta nükleer denemelere yaratıcı bir başkaldırı niteliğinde “Bulutlar Adam Öldürmesin: Nükleer Denemelere Karşı Faks Afişleri Sergisi”ni gerçekleştirdi. Dijital dönem öncesinde heyecan verici ve masrafsız bir mecra olarak faks, günümüze dek pek çok sanatçıya, tasarımcıya ve GMK’ın düzenlediği gelecek sergilere de ilham kaynağı oldu

Grafik tasarım eğitiminde bir sivil aktör

GMK’nın ilk yıllarından itibaren, yönetimindeki aktörlerin arasında profesyonel yaşamlarının yanı sıra üniversite ve yüksek okul düzeyinde eğitim veren kişiler olması sebebiyle üniversitelerle güçlü bir bağı hep oldu. Öte yandan GMK üye kabulü söz konusu olduğunda, tasarımcının mezun olduğu bölümü değil öncelikle mesleki çalışmalarını temel almaya devam ediyor. 1978’deki grafik eğitimi panoramasına bakıldığında, 1932 yılında kurulan Resim-İş Bölümüyle Gazi Eğitim Enstitüsü (Ankara)⁴, 1957 yılında İstanbul’da kurulan Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksek Okulu (günümüzde Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi) ve 1972 yılında yine İstanbul’da kurulup 1974’te Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’ne

Yazılar, No.1, Kasım November 1987
Tasarım Graphic Design: Bülent Erkmen

Türkiye'den Afişler, 1992
Kitap tasarımı Book Design: Uğurcan Ataoğlu
Posters from Turkey, 1992

posters by Yurdaer Altıntaş, Zeynep Karafakioğlu, Uğurcan Ataoğlu, Serdar Benli, Savaş Çekiç, Şahin Aymergen, Gülizar Çepoğlu, Joelle İmamoğlu, Yeşim Demir, Sertaç Ergin, Bülent Erkmen, Mengü Ertel, Sadık Karamustafa, Mesut Kayalar, Hakkı Mısırlıoğlu, Cemalettin Mutver, Emre Senan, Mahmut Soyer, Haluk Tuncay, Mehmet Ali Türkmen, Leyla Uçansu and Emrah Yücel were displayed. The exhibition “Posters from Turkey“, updated with a new title in later years, toured the different places in the world such as New York, Buenos Aires and Duisburg.

When it comes to international initiatives, GMK’s ico-D experience should be addressed separately. ico-D, formerly known as ICOGRADA, is a structure where design organizations can be members, not designers. It is an international council that brings together design organizations in the world under one roof and aims to raise the standards of graphic design. Naturally, the impressions and documents obtained from ICOGRADA constituted an important resource while GMK determined the rules, conditions and standards of the profession during the self-structuring phase. The person who first contacted the council for the association and coordinated the relations with the prospective professional organization in Turkey as a corresponding member of the council since the days she studied at the Düsseldorf Art Academy was Zeynep Karafakioğlu, a founding member of the association. In an interview for the 40+, she explained this process with the following words:

“During the formation of GMK, we saw great use of my notes, observations and resources I had acquired from the ICOGRADA congresses I had attended. During the foundation of our association, such information on the rules and conditions of work was of such help in the formulation of our standards. The primary objective of ICOGRADA at the time was to elevate the standards of graphic design around the world. This alone sums it all. We indeed needed to elevate these standards in an environment where anybody could charge any fee, while designers as jury members could not receive their pay and could not defend their rights.”³

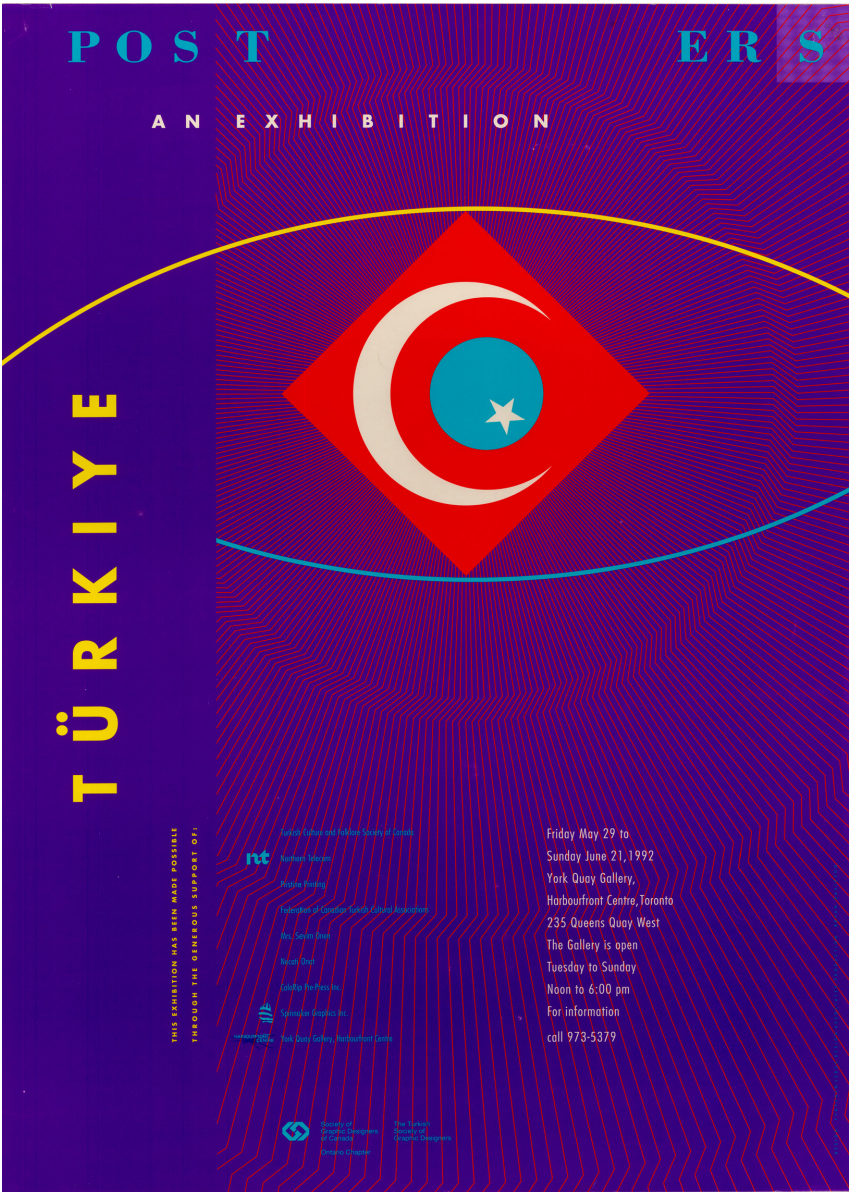

“Grafik Tasarımda Finansal Sorunlar” semineri, Studio-X İstanbul, 2 Haziran 2018
“Financial Problems in Graphic Design”, seminar held in Studio-X İstanbul, 2 June 2018

bağlanan Uygulamalı Endüstri Sanatları Yüksek Okulu Türkiye’de grafik sanatlar ve grafik tasarım alanında eğitim veren yegâne kurumlar olmuşlardır. GMK’nın ilk 10 yılında faaliyet gösteren pek çok isim de bu kurumlardan yetişmiş, sonrasında hem bu kurumların çatısı altında hem de kendi atölyelerinde verdikleri eğitimle 80’lerde profesyonel yaşama atılan genç grafik tasarımcıların yetişmesine ön ayak olmuşlardır. Grafik tasarım eğitimi bakımından çokça çeşitlenmiş günümüzde GMK, sadece İstanbul’la sınırlı kalmayan üniversite etkinliklerini sürdürmeye devam ediyor. Ama üyelerinin tasarım pratik deneyimine öncelik veren sivil bir oluşum olarak, tasarımcının mesleki bilincini ve görgüsünü geliştirmeye yönelik seminer, gezi, atölye vb. etkinliklerle oluşturduğu etkileşim alanlarını daha fazla vurgulamak gerekir. Bu tür etkinliklerin temel motivasyonlarından biri de Türkiye’de tasarım konusunda ihtiyaç duyulan eleştiri ve tartışma ortamını teşvik etmek. Bu anlamda Onur Bayıç’ın dernek başkanlığını yürüttüğü 1997’de başlatılan ve Bilsak 5. Kat’ın ev sahipliğinde düzenlenen “Grafik Tasarım Üzerine Söyleşiler” dizisi, GMK’nın ileriki yıllarda GMK Sohbetler, GMK Sunumlar olarak daha da geliştirip çeşitlendirdiği, hem meslektaşlara hem de kamuya açık etkinliklerinin ilk nüvesi olarak da düşünülebilir. Son birkaç yıldır Studio-X İstanbul’da düzenlenen etkinlik dizileri yaklaşık iki yıldır Yapı Kredi Kültür Sanat’ın ev sahipliğinde sürüyor.

Türkiye’de tasarım literatürüne katkılar

GMK’nın grafik tasarım alanındaki yayın eksikliği ve literatür ihtiyacını gidermek amacıyla attığı ilk adım 1987’de yayın hayatına başlayan *Grafik Sanatlar Üzerine Yazılar* oldu. 1987 ile 1995 yılları arasında Bülent Erkmen editörlüğünde 72 sayı çıkan dergi, Yeşim Demir’in dernek başkanı olduğu 2008’den beri Osman Tülü’nün editörlüğünde yeniden yayımlanmaya devam ediyor. Öte yandan dernek, 1987’nin Ekim ayında Türkiye’deki grafik tasarımcılara ilişkin kapsamlı bir rehber

“Türkiye’den Afişler”, 1992 Afiş Tasarımı Poster Design: Fydyshyn Leduc Design Associates
Posters from Turkey, 1992

After some years, GMK became a member of ICOGRADA as a self-structured professional organization in 1993, when Sadık Karamustafa was the president of the association. Elected as the vice president of the council in 1995, Karamustafa conducted another important initiative of the international expansion. This was the event titled “Grafist: Istanbul International Graphic Design Days”, which started as the pilot project of “ICOGRADA’s Iregional collaboration programme.” Organized at the Department of Graphic Design at Mimar Sinan Fine Arts University, this event has been inviting many graphic designers from all over the world within the scope of various workshops and seminars since 1997, organizing a professional meeting on an international scale, as well as creating interaction and a stimulating production environment for students. Finally, it is worth mentioning another exciting exhibition. In 1996, on the 10th anniversary of the Chernobyl disaster, a worldwide facsimile design action against nuclear tests was launched. This creative action, which was initiated by communication designer and former ICOGRADA president Helmut Langer, was extended to Turkey and launched by GMK. The association contacted the Anti-Nuclear Platform and hosted the exhibition, titled “Don’t Let the Clouds Kill: Fax Posters Against Nuclear Tests” as a creative rebellion against nuclear tests in Akkuyu and Sinop where nuclear power plants were planned to be built. Fax, as an exciting and inexpensive tool before the digital era, has inspired many artists, designers and future exhibitions organized by GMK.

A civilian in graphic design education

Since the early years of GMK, the leading figures in its management have always had strong ties with universities, as along with their professional lives, these people also teach at university level. On the other hand, GMK continues to rely primarily on work experience, not the department where the designer is graduated, when it comes to accepting members.

Looking at the graphic education panorama in 1978, the number of institutions providing education in graphic arts and graphic design in Turkey was very limited: the Graphic Design Workshop⁴ within the Department of Arts at Ankara Gazi Training Institute which was opened in 1932; the Academy of Applied Fine Arts opened in Istanbul in 1957; the Academy of Applied Industrial Arts which was opened in 1972 in Istanbul and then was conjoined with the State Academy of Fine Arts in 1974. Many notable designers, who were prolific in the first ten years of GMK, were graduated from those institutions, later on contributed to and initiated the training of the young graphic designers of the ‘80s by educating them at both those institutions and their own workshops.

In today’s world of highly diversified graphic design education, GMK continues to carry out university activities that are not limited to Istanbul. However, as a non-governmental organization that prioritizes the practical experience of its members, it is necessary to emphasize the areas of interaction created by activities such as seminars, trips, workshops to improve the professional awareness and manners of the designer. One of the main intentions behind these activities is also to encourage the much-needed platforms of design criticism and discussion in Turkey. In this sense, since “Talks on Graphic Design”, a series of talks which were initiated in 1997 and hosted by Bilsak 5th Floor, when Onur Bayıç was the president of the association, GMK has further developed and diversified these interactions as GMK Conversations and GMK Presentations in the following years. It can also be considered as the first steps towards public events. The series of events hosted by Studio-X İstanbul for the last few years have been continuing at Yapı Kredi Culture Center for almost two years.

⁴ | Art workshops such as painting, graphics, modeling and applied work were together at the Department of Painting at Gazi Education Institute, which has a pedagogical approach based on learning by doing and associating art with work. The exhibition titled “Idealist School, Productive Workshop” at the Salt Galata Salt, which took place from November 27th, 2018 to February 17th, 2019, displayed many works including the cover pages of the periodicals of the time which were designed by the teachers of the Department of Art at the Gazi Institute. This particular department educated many notable artists and trainers such as Mustafa Aslier, Süleyman Saim Tekcan and Halis Biçer, who was the president of GMK for a term.

niteliğindeki *Türk Grafik Sanatçıları* yayımladı. Bu kitabı sırasıyla 1991 yılında, Türkiye’den 70 tasarımcının kültür, sanat, sanayi ve ticaret alanlarında ürettiği amblem ve logotayplardan oluşan *Logo Türk* takip etti.1993 yılında yayımlanan *Türkiye’den Afişler* ise derneğin üçüncü kitabı oldu. 2000’de ise GMK, ikinci süreli yayını olan *Dedi Ki* çeviri serisini hayata geçirdi. Tasarıma ilişkin güncel yazı ve röportajları düzenli olarak eğitim ve iş kurumlarına ulaştırmayı amaçlayan dergi, 2000-2003 yılları arasında 13 sayı olarak yayımlandı. 2011 yılında Yapı Kredi Yayınları’yla işbirliğiyle bir monografi serisi olması amaçlanan “Türkiye’den Grafik Tasarımcılar Dizisi”ne başlandı. Dizinin ilk kitabı Mengü Ertel’e ilişkin *Bir Meşk Gibi: Yaşamı ve Yapıtıyla Mengü Ertel* oldu.

Bir yılda grafik tasarım alanında üretilmiş işlerin çeşitli kategorilerde dökümü ve her ne kadar yetersiz kalsa da tasarım eleştirisi ve tasarımcının özeleştirisi bakımından bir imkân alanı sunan sergideki ödüllü işler her yıl bir belge olarak kataloglanıp yayımlanmaya devam ediyor.

40+’ya dair

GMK’nın 40 yıllık serüvendeki belli başlı izlekler bunlarla sınırlı değil elbette. Başka pek çok sergi ve etkinliği, yapabildiklerinin yanı sıra yapamadıkları, istese de gerçekleştirmek için emek, zaman, para bakımından yeterli olanak bulamadığı projeleri de mevcut. Sadece uyum ve istikrarlı süreçleri değil; gevşemeleri, iç çatışmaları, sergilediği tavırlar ve şeffaflığı konusunda eleştirildiği, küskünlüklerle kangren olmuş ilişkileri de mevcut. Peki ya somut sonuçlarıyla tüm bu kararlarını ve eylemlerini değerlendirmeyi, bir eleştiri, özeleştir ve geleceğe bir açılım yapmayı mümkün kılacak bir arşivi mevcut mu?

İki yıl önce bu sorunun yanıtı muhtemelen belirsiz olurdu. Çünkü Türkiye’de grafik tasarım adına aslında esaslı bir belleği olan/olması gereken GMK’nın, bir elin parmağını geçmeyecek kadar az kişinin çabasıyla tutulmuş ve bir bütün teşkil etmeyen bilgi ve belgelerden öte bir “arşiv”i yoktu. Uzun yıllar boyunca yaşadığı mekânsal istikrarsızlıklar da bunun sebeplerinden biri olsa gerek. Bu yüzden 40+, derneğin 40 yıl boyunca süregelen çalışmalarına retrospektif bir bakışın yanı sıra dernek için bir kitap-mekânda gövdelenmiş bir arşiv. Yer yer kayıp, çoğunlukla dağınık ve kesintili bir kronolojiyi sözlü görüşmeler ve somut belgelerle tamamlama uğraşı. Öte yandan bu 40 yıllık serüveni, kamusal belleğin bir parçası kılma niyetinin izdüşümü. Kurukahveci Mehmet Efendi Mahdumları’nın ana sponsor, UPM’in kâğıt, Selahattin Sönmez’in baskı ve Barın Cilt Evi’nin cilt sponsoru olması ise bu kitabın vücut bulmasını sağladı.

Temennisi de isminde. GMK’nın 40 yılına ilişkin bir arşiv denemesi niteliğindeki bu kitabın, dernekte ve Türkiye’de grafik tasarıma ilişkin gelecek çalışmalara bir artı, katkı sağlaması ve ilham kaynağı olması dileğiyle...

Contributions to design literature in Turkey

The first step taken by GMK in order to meet the lack of publications and the need for literature in the field of graphic design was *Grafik Sanatlar Üzerine Yazılar* [Texts on Graphic Arts] which was published first in 1987. The magazine, which had 72 issues under the editorship of Bülent Erkmén between 1987 and 1995, continues to be re-published under the editorship of Osman Tülü since 2014, when Yeşim Demir was the president of the association. Furthermore, in October 1987, the association published a comprehensive guideline on the graphic designers in Turkey titled *Türk Grafik Sanatçıları* [Turkish Graphic Artists]. This book was followed by *Logo Türk* in 1991, which consisted of emblem and logotypes produced by seventy graphic designers in the fields of culture, art, industry and trade. *Posters from Turkey*, published in 1993, was the third book of the association. In 2000, GMK launched its second periodical, a series of translations titled, *Dedi Ki*. This periodical, which aimed to regularly deliver up-to-date articles and interviews on design to educational and business institutions, was published in 13 issues between 2000 and 2003. In 2011, a monograph series titled “*Türkiye’den Grafik Tasarımcılar*” [Graphic Designers from Turkey] was published in collaboration with Yapı Kredi Publishing. The first book of the series was about Mengü Ertel with the title of *Bir Meşk Gibi: Yaşamı ve Yapıtıyla Mengü Ertel* [A Lot Like Love: Mengü Ertel, His Life and Works].

The award winning works in the exhibition, which provides a space for the breakdown of the works produced in the field of graphic design in various categories in a year and although insufficient, a venue for design criticism and self-criticism, continue to be cataloged and published as a document annually

About 40+

Surely, the major topics in GMK’s 40-year journey are not limited to these. Together with many other exhibitions and activities, there are some projects that due to lack of sufficient opportunities such as effort, budget and time, could not be followed through. Focusing not only on processes of adaptation and stability, the book also highlights the critical aspects of the association including criticism for its laid-back attitude, internal conflicts, conduct and transparency. But is there an archive that makes it possible to evaluate all these decisions and actions with concrete results, to make a criticism, self-criticism and an opening to the future?

Two years ago the answer to this question would probably have been ambiguous because although it was obligatory for an association such as GMK to have a database of collective memory, there was no sufficient archive for graphic design in Turkey apart from the documents and information that were brought together with the efforts of a handful of people but in no way constituted a proper “archive.” The instability of having no venue for many years must be one of the reasons for this. For this reason, 40+ is an archive, which is embodied in the format of a book, and a retrospective of the association’s forty years of work. It is an effort to complete a lost, often scattered and intermittent chronology with verbal interviews and concrete documents. Besides, this is the projection of the intention to make it a part of the public memory. This endeavor would not be complete without the main sponsorship of Kurukahveci Mehmet Efendi and Sons, UPM’s sponsorship for paper, Selahattin Sönmez for printing sponsorship and the binding sponsorship of Barın Binding House.

The book’s intent resonates in its title. It is a wish that this book, which is an attempt to be an archive for GMK’s forty years, would be a valuable contribution and an inspiration to the development of the association and the graphic design in Turkey...

